

*Моїм батькам Тетяні та Анатолію –
за щедрість, що не знала меж.*

*Олені – за любов, якої завжди було більше,
ніж я заслуговував.*

*Максиму – за тишу, у якій народжувалися
розуміння й слова.*

*Анні та Оксані – які віддавали
й ніколи не просили взамін.*

*Варварі та Світлані – за порятунок взимку,
коли я майже здався.*

*Ользі – яка невтомно повторювала,
що світло народжується у пільмі.*

*Аліні – яка завжди відчайдушно приходила,
коли інші беззмістовно йшли.*

*Андрію† – за те, що завжди був поруч,
і знав мене краще за всіх.*

***Цю книгу я писав 2,5 роки боєм та вірою –
і завдяки вам вона завершена.***

*«Вантаж стає легшим,
коли несеш його з покірністю».*

Овідій, «Героїди».

**БЕЗГОЛОВІ
ІСУСИКИ НІКОЛИ
НЕ ПЛАЧУТЬ**

23.02.22. Львів

Холодно. Мороз. Бемкають дзвіниці. Мій ранок почався з кави, цигарки й Латинського кафедрального собору¹. Служба польською. Я все розумію, трішки вчив *język polski* в університеті. Отець має хриплий голос. Каже, щоб ми усі береглись. Пауза. Священник дивиться на нас, своїх прихожан. Сам він з виду наче спокійний, та очі – збентежені. Пастир йде у нетрі амвона, більше нічого не кажучи. Я й досі не вірю, що буде велика війна.

Обід. Повітря таке в'язке, ніби просотане клеєм. Птахи неспокійні. В середині моїх грудей теж пернатий, він б'ється об клітку моїх ребер. Тривожність. Її я відчую навіть у своїх кістках. На Площі Ринок² до мене підходить божевільна жінка. Вона просить цигарку. Каже: «Якщо даси покурити – не буде війни». Даю їй пів пачки. Вона вихвачує цигарки й тікає, падає на брущатку й кричить, що я хворий, бо війна таки буде! Мороз ущухнув. Почалась потужна злива. Я змокнув до нитки. Такого дощу взимку я ще ніколи не бачив.

Ніч. Львів у померках і у світлі ліхтарів нагадує Рим. Кожен будинок у Львові має свій запах. Я ходжу вулицями, довкіл багато сміху. Знову дощ, потім сніг і наостанок нещадна злива. У повітрі пахне кавою. Я не хочу йти до ліжка. Птах поміж моїх грудей нарешті умовкнув. Двадцять третя тридцять п'ять на годиннику. Пустився лапатий сніг. Розгулялась заметіль. Брущатка миттєво зледеніла. Двері. Ключі. Душ. Ліжко. Сон.

¹ Відомий під місцевою назвою Катедра – культова споруда, римокатолицька базиліка, головний храм Львівської архідієцезії Римокатолицької церкви в Україні, розташований на Кафедральній площі у Львові.

² Центральний майдан у Львові, історичне серце сучасного міста, характерне для середньовічної архітектури європейських міст.

24.02.22. Ранок-день. Львів.
Центр, Личаківська вулиця

Я щось чую крізь сон. Не можу розібрати, що саме, бо вже кілька років сплю у берушах. Витягаю затички із вух. За вікном лунає сирена. Жіночий голос у гучномовці наказує негайно сховатися в укриття. Над містом літають літаки. Здалека чутно вибухи. У квартирі страшенно холодно. Беру айфон. Відкриваю телеграм-канали. Війна. Війна. Війна. Сирена. Сирена. Сирена.

Птах поміж ребер вмить прокинувся, ніби папуга у клітці на світанні. Крилами він силкується зламати мою грудину. Йду в душ. Стою дуже довго під холодною водою. Птах трохи заспокоївся. Одягаюсь. Виходжу на вулицю. Сирена. Дуже гучна. У небі шмигають літаки. Я курю одну за одною. Страшно. Тривожність зашкалює. Чую свої барабанні перетинки, вони вигупують, ніби литаври. Я знаю себе краще від усіх. Якщо десь присяду – пропаду. Свою тривожність і страх я лікую тривалою ходьбою. Я знаю, що сьогодні – це вкрай небезпечно, але я все одно йду містом. Довкіл багато людей. Паніка. Кавою більше не пахне. Я відчуваю присмак іржавого заліза. З мого носа від нервів задзюрчала кров.

Сирена не втихає. У небі щось засвистіло. Роздався вибух. Читаю телеграм-канали. Пишуть, десь на околицях Львова впала ракета. А я все собі йду. Рух має мені допомогти. Панічні атаки штурхають моє сухо-ребре тіло. Вже бачу будинки Личаківського району¹. Тут зовсім немає людей. Сирену чути, але не так гучно, як у центрі міста. Бачу білу собаку. Вона сумна. Ди-

¹ Один із районів Львова.

виться на мене і тікає у кущі. Із зарослів виглядають налякані цуценята. Кров з мого носа більше не тече.

Личаківський цвинтар¹. Велика війна, а кладовище працює. Проходжу крізь ворота. За квиток грошей не беруть. Чоловік на вході каже, щоб я втер своє лице. Я вмикаю фронтальну камеру смартфона. Моє обличчя замащене моєю ж кров'ю. Витертись немає чим.

У Львові я найбільше люблю Личаківські гробівці. Це місце мене заспокоює. Тож я ходжу собі поміж могил. Сильний вітер і мороз шарпають моє тіло. Сирену чути, але віддалено. Мені на голову з дерева впала купка снігу, я підскочив з остраху, серце ледь не виплигнуло з грудей. Десь здалеку знову роздалися вибухи. Трішки постояв. Рушив далі. Зупинився біля польської усипальні. Тривога в тілі така потужна, що хоч бери та розривай собі пальцями груди. Глибоко дихаю. Трохи допомогло. Пішов собі далі.

Зупиняюсь біля скульптури Марії та Ісуса. У сина божого немає голови та кистей. Я довго дивлюсь на матір та сина, витесаних з каменю. У верховітті літає вороння. Лунає деркотливе каркання. На мене падають чорні пера, вони пахнуть прілістю. Знову висирена, ніби кам'яна Марія, яка тримає на руках скалічене маля й голосить від споглядання його смертельних поранень. Цвинтарем я ходжу десь три години. Утім, я так і не заспокоївся. Повертаюсь назад до центра міста. Сирени. Вибухи. Мало людей. Довкіл відгонить попелом.

¹ Державний історико-культурний музей-заповідник «Личаківський цвинтар» – меморіальний цвинтар у Львові. На 86 полях загальною площею 40 га тут розміщені понад 300 тисяч поховань (зокрема понад 2000 гробівців), на могилах встановлено близько 500 скульптур і рельєфів. Відкритий 1786 року, один із найстаріших теперішніх комунальних цвинтарів Європи.

24.02.22. Вечір. Львів. Катедральна площа

Масивні двері Латинського кафедрального собору риплять попереду мене. Я заходжу всередину святині. Тут завжди холодно, навіть улітку. Сідаю на лаву. Людей майже немає. У храмі – темно. Підсвічується лишень вівтар кількома свічками. Сирени тут зовсім не чути. Мої ноги гудуть. Я знаходив понад двадцять кілометрів у сніг та мороз. Раніше мене це порятувало б від тривожності. Та не сьогодні. І не завтра. І, певне, більше ніколи. Доведеться вибудувати все наново, та шукати інше, й незбагненне, й вмонтовувати його у свої щоденні звички.

Я не католик. І не православний. Я не сповідаю жодної релігії. Я вірю в Бога без церковних кліток та обмежень. Та католицькі храми мене ваблять з малечку. Люблю приходити й сидіти на їхніх лавах. Дивитись на розписи та скульптури. Спів католицького хору – мене теж заспокоює. Але у цю пору, першого дня великої війни, хористи не співають. Довкіл витає тиша. Я сидів та й думав собі: «Якби я народився католиком у Львові. Можливо, я виріс би тим українцем, яким мені за життя вже ніколи не стати? Мова, віра, українська ідентичність, свідоме оточення – якщо з пелюшок в них купається маля, воно виростає іншим, ніж та дитинка, яка жила в суржикомовному, російськомовному просторі?».

У сповідальні сидить священник. Він дивиться на мене. Я підіймаюсь з лави та йду до нього. Стаю на коліна, я бачив, що так роблять католики. Отець кладе мені на голову холодні руки та пошепки молиться. Я нічого йому не кажу. Я не сповідаюсь, бо не вірю

в сповідання, я прийшов і став на коліна, бо відчув, що зараз це – як ніколи для мене доречно. Священник скінчив свою літанію. Я підійняв голову і подивився на нього. Темні очі. Сиві скроні. Впалі щоки. Вилицювате лице. Гострий ніс. Тонкі губи, що кажуть: «питай». І я запитую: «Чому на Личаківському цвинтарі так багато безголових Ісусів?». Священник дивиться у мої очі. Такий пронизливий погляд. Птах у моїх грудях припишкнув. «Бо безголові Ісусики ніколи не плачуть...» – відповів він. Ми обидвоє вчули віддалений, приглушений вибух. Пан отець задивився на розп'яття, що висіло на мармуровій стіні собору. Очі сповідника лисніли від вогника лоївки. І він ледь промовив до мене: «Йди. Я молитимусь за тебе». І я пішов й відчуваю ті молитви й донині.

25.02.22 – 24.02.23.

Львів, Київ, Черкаси, Київ

Я прагну дістатись зі Львова до Києва. На Львівському залізничному вокзалі багато людей, їх тисячі! Я чекаю потяг тринадцять годин поспіль на платформі у мінус дванадцять градусів за Цельсієм. Сирена виє, не стихаючи. Люди біжать в укриття. Люди падають, люди топчуться по тим, хто впав долілиць. Східці в крові. Паперові серветки долі на червоній плитці також. Крики. Обурення. Розпач. Так відчувається війна.

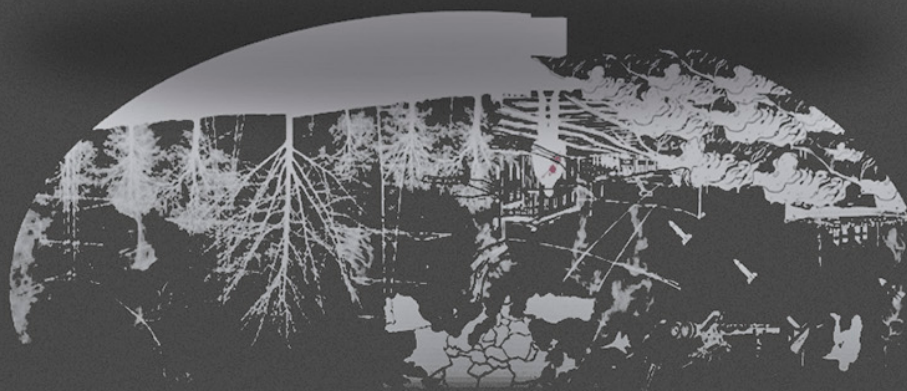
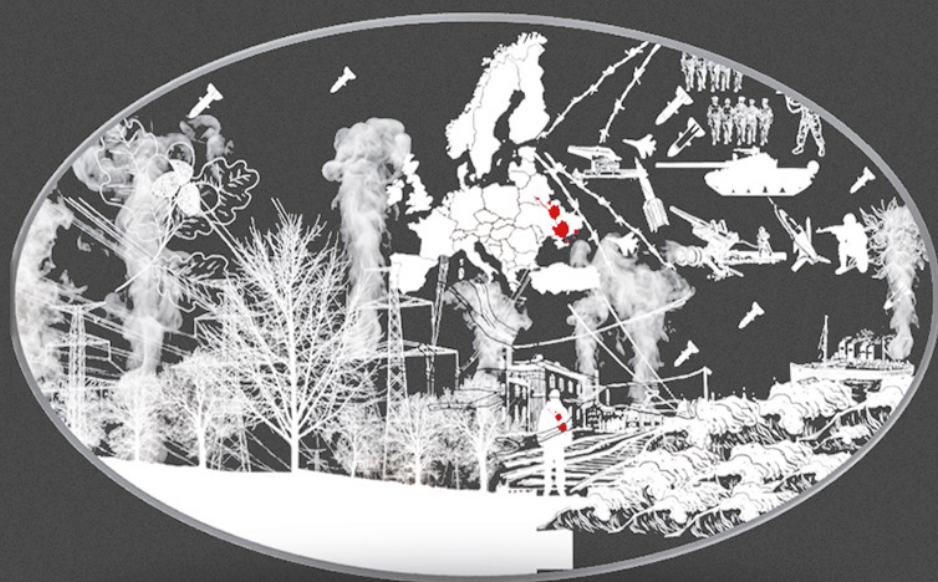
Я у потязі. Їду до Києва тринадцять годин. Число тринадцять мене переслідує. Під Києвом вночі поїзд раптом зупиняється. Усіх пасажирів провідники наля-

кано просять лягти на підлогу. Вдалині ми бачимо пуски ракет. А потім свистять кулі над нашим ешелоном.

Нам таки поталанило доїхати до столичного залізничного вокзалу. Довкіл темно. Нас проводять все-редину станції. Складна будівля переповнена людьми. Тієї ночі я дуже багато курю. Немає де купити їжі, все зачинене. А коли куриш – не так хочеться їсти. Згодом я чую сильні вибухи. Такі сильні, що від хвилі падаю на підлогу. Вікна вокзалу трясуться. Вибухи лунають хвилин двадцять. Охорона просить усіх спуститись в укриття. Люди довкіл налякано коментують, що багато прильотів по столиці. Водночас на Берестейському проспекті¹ точаться жахливі бої. Під ранок я просто лягаю на підлогу від виснаження. Ні, не сплю. Думок, на щастя, немає, розмірковувати боляче, в голові пуста. Птах поміж моїх ребер, здається, подохнув. Либонь, я вперше в житті радію з чиєїсь смерті.

Ранок. Метро не працює. Знову десь поруч роздались потужні вибухи. Скінчилась комендантська година, тож вже можна забиратись на вулицю. Я швидко виходжу з вокзалу, він скляний, якщо прилетить – нічого не залишиться. Намагаюсь викликати таксі. Та ніяк не виходить, певне, ніхто з водіїв не хоче кермувати містом під ракетами. Паралельно мама обриває слухавку: «Нащо ти поїхав до Києва?!» Відповідаю: «Бо вдома залишився кіт!». Тисяча тринадцята спроба. Я нарешті викликав таксі, за вісімсот гривень. Їдемо. Водій сміється з мене. Мовляв: «Оце ти, блядь, даєш! Нащо ти приїхав зі Львова до Києва?» Я мовчу. Мені не смішно.

¹ Проспект у Шевченківському, Солом'янському та Святошинському районах Києва. Одна з найдовших магістралей міста (11,8 км). Пролягає від Галицької площі до Берестейського шосе.

Біля моста Патона¹ щось відбувається. Полісмени кричать і відганяють машини назад. Починає лунати сирена. Над Дніпром кілька літаків. Водій таксі розвертається, ми їдемо до Південного мосту². Блокпост. Ми виходимо, на нас кричать наші військові. Виривають паспорти з рук і націлюють дула автоматів в обличчя. «Хто ви? Куди їдете?». Ми пояснили. Вивернули мій рюкзак. Перевірили кишені. Багажник. Нас відпускають.

Я нарешті вдома. Кіт мене радий бачити. А далі – все, як у тумані. Місяць я працюю під обстрілами на одному із телеканалів Києва. Потім закінчується їжа. Ми з котом їмо протягом тижня морозиво і згущене молоко, у магазинах більше нічого немає. Я втрачаю роботу. Живу два місяці в Черкасах. Брию налісо голову. Хотілось очищення, хоча б якогось, хоча б ілюзорного. Я жалкую, що я не змія, яка уміє скидати стару шкіру. Ходжу кожен день по двадцять п'ять кілометрів, мої методи заспокоєння не змінились. Витрачаю свої заощадження. Повертаюсь до Києва. Розриваю десятирічні стосунки, які колись робили мене щасливим. Знаходжу роботу. Втрачаю роботу. Знаходжу ще одну роботу. Старі друзі стають найкращими друзями. Коли згадую минуле – не розумію свого нинішнього життя. Моє майбутнє закутане у серпанок. Я навчився не пла-

¹ Міст імені Патона – один із мостів через Дніпро у Києві. Перший у світі суцільнозварний міст завдовжки 1543 метри. Безпосередню участь у проєктуванні та будівництві моста брав академік Євген Оскарович Патон.

² Вантовий міст через Дніпро в Києві. Найвищий міст Києва (висота пілона 133 метрів). Розташований в Голосіївському та Дарницькому районах.

нувати. Я навчився прощатись. Я навчився казати «ні». Та я ніколи не навчусь розуміти смерть. Хоча розумію, вона щомиті може постукати в мої ребра і вирвати мою полохливу пташку. Лише мить... І мене більше немає...

Звідтоді безголові Ісусики мені часто сняться. А молитву того священника зі Львова я відчуваю й дотепер. Не знаю, чи це вона мене берегла увесь цей рік, чи то Бог. Деякі кажуть, що молитва – то слова Бога, а священники – то Божі язики. Минуло більше як рік, а здається – прошмигнуло десять. За понад рік ми прожили кілька життів. Ми стали іншими. Нас лякала наша інакшість. Та ми навчилися її приймати. Ми плакали за собою – минулими. А зараз те минуле було б недоречно знову пройти.

Та хай там як, а безголові Ісусики ніколи не плачуть...

Січень, 2023 рік

МАРТА

У березні швидко смеркає. За тополями блиснули призахідні промені сонця. Вони галопом захлинулися у тванючі каламутного весняного неба. Каркнула ворона. Якась мить – і вже сірява. Марта, як завжди, стояла біля кам'яної лавки, що поросла лишаєм та мохом. Лавицю присипали чорно-білі пташині крученики. Ворони каляють, де їм заманеться, наче гуси, що об'їлись гарбуза. Марта не любила гусей, у дитинстві вони, шиплячи, щипали її за литки. Ворони на Байковому кладовищі¹ нагадували Марті пінгвінів, які нарешті навчились літати.

Стара ворона, її вік можна було визначити за товщиною і довжиною дзьоба, залетіла у розвалений склеп, там пташка звилася собі гніздо. Марта не любила цю усипальню, на даху якої стримів обламаний хрест. Поміж сирих стін гробівця жив старий буркун, який говорив польською. Марта польської не знала. Буркун саме кречотав, мабуть, ворона його розбудила. Воркотун ніколи зі склепу не виходив. Він міг виглянути з-за кам'яних одвірок усипальні на пів лиця й одразу ж собі ховався. Старий, противний і такий сором'язливий. Марта не розуміла, як такі риси можуть між собою уживатись.

Почали з'являтися й інші. Всі були якісь сонні. Мала Ліза нюхала проліски у корінні дубків. Гера дивився у верховіття лисих кленів. Що він там завжди бачив? Марта його ніколи не запитувала. Мотря ледь чутно шепотала, вона зроду-віку не говорила, лиш, опустивши низько голову, дивилась на зем-

¹ Байковий цвинтар – некрополь у Голосіївському районі Києва. Один із найстаріших некрополів, що зберігся в місті, ховати тут почали 1834 року.